

D. M.
POMPEI
PHYBAE
EPIDIVS
VALESPVGO
VXORI BENI
MERENTITTE
LIBERTINA QVIV
IN P. M. P. N. A. R. V.

JOSEPHANN
XVII. MIII. D. XI
AP. PLAVICTORIA
COIV. G. I. B. M. E.

D. M.
CCVII. IO. IV
TYCHO. CES
ONIA. T. HALA
SA. G. O. I. B. M. E.

Ana Sedlar

Split

STELA MENZORA SEMPRONIJA FORTUNATA IZ PERIVOJA GARAGNIN-FANFOGNA U TROGIRU

UDK: 904:726.825 (497.5 Solin) "652"

Rukopis primljen za tisak 16. 11. 2012.

Klesarstvo i graditeljstvo, Pučišća, 2012. br.1-4

Izvorni znanstveni članak

Original scientific paper

U radu se raspravlja o rimskoj nadgrobnoj steli menzora Sempronija Fortunata koja je pripadala zbirci I. L. Garagnina. Iako je sačuvan samo donji dio spomenika, jer je kao fragment ugrađen u istočni zid perivoja Garagnin-Fanfogna u Trogiru, ipak je poznat njegov potpuni izgled, zahvaljujući crtežu I. Danila iz 1805. godine. Fortunatova nadgrobna stela izdvaja se od dosad poznatih tipova rimskih antičkih stela po svojoj arhitektonskoj artikulaciji. Spomenik je ranije objavljen samo kao crtež I. Danila, no ovdje se prvi put obrađuju njegovi ikonografski i epigrafski elementi.

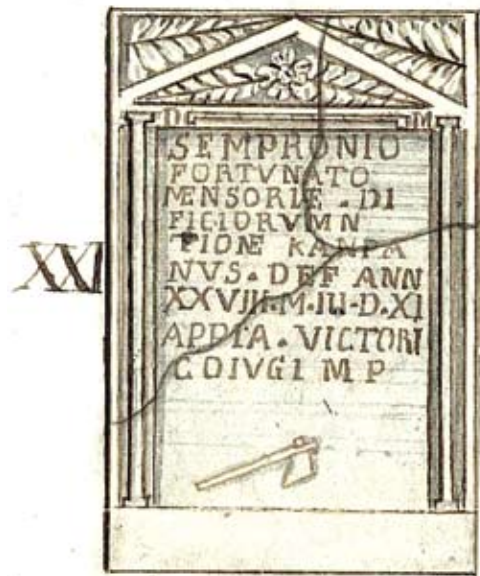
Ključne riječi: Ivan Luka Garagnin; Ivan Danilo; Ivan Josip Pavlović-Lučić; Salona; *ensor aedificorum*; *ascia*; pseudoarhitektonska stela

U XV. stoljeću, u skladu s europskim humanističkim nazorima, obrazovani pojedinci, pripadnici uglednih obitelji dalmatinskih komunalnih sredina, osvrću se na antičku prošlost svojih zavičaja.¹ Tada započinje sakupljanje, prepisivanje i tumačenje antičkih epigrafskih spomenika iz Salone, što se nastavlja i u narednim stoljećima. Tijekom tog vremena, kolekcionari i ljubitelji starina, prikupljajući spomenike sa salonitanskog prostora, stvaraju privatne lapidarije. Zanimanje za antičke spomenike u Dalmaciji procvje-

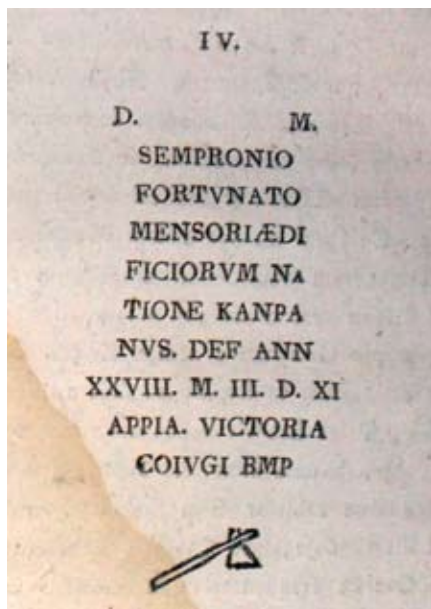
¹ Usp. J. Neralić, "Povijesni izvori za antičku epigrafiju u Dalmaciji", *Građa i prilozi za povijest Dalmacije* 24, 2012., str. 295-332.

talo je u XVIII. stoljeću, kada je antikvarna djelatnost bila u punom jeku diljem Europe. Među sakupljačima starina kod nas, na razmeđu XVIII. i XIX. stoljeća, ističu se braća Dominik (1761. - 1848.) i Ivan Luka (1764. - 1841.) Garagnin iz Trogira. Pribavljanje spomenika za privatnu zbirku Garagninovih započeo je još njihov stric, nadbiskup rapski a kasnije i splitski, Ivan Luka Garagnin stariji (1722. - 1783.).² O sakupljanju antičkih

Ivan Danilo, Crtež stele Sempronija Fortunata, 1805. g. (Muzej grada Trogira)

I. J. Pavlović Lučić, Prijepis natpisa iz Garagninove zbirke, 1811. g.

lapida Dominika i Ivana Luke Garagnina svjedoče dokumenti na kojima je zabilježena kupovina različitih spomenika, uglavnom iz Solina. Kako nisu opisani, teško je reći o kojim se spomenicima radi. Dujam Grisogono iz Splita, koji je imao posjede u Solinu, otkupljivao je spomenike za Garagninove.³ Upravo je na tim lokalitetima I. L. Garagnin vodio dvije službene arheološke istraživačke kampanje. Naime, 1805. godine, za vrijeme prve austrijske uprave, I. L. Garagnin imenovan je glavnim nadzornikom za antikne spomenike i umjetničke predmete u Dalmaciji (*Ispettore Generale sopra tutti gl'oggetti d'Antiquaria e delle Belle Arti*).⁴ Za njegova pomoćnika, vještaka-mjernika, angažiran je Ivan Danilo, koji je, među ostalim, nacrtao i od ranije sakupljenu Garagninovu zbirku arheoloških spomenika.⁵ Kopiju crteža izradio je poručnik Forni, zaposlen kao Danilov

² Lj. Šimunković, N. Bajić-Žarko, "Iz korespondencije Dominika i Ivana Luke Garagnina", *Građa i prilogi za povijest Dalmacije* 20, Split, 2006., str. 12.

³ F. Celio Cega, "Sakupljačka i muzejska djelatnost u Trogiru tijekom XIX. stoljeća", izlaganje sa skupa *Muzeologija* 37, Zagreb, 2000., str. 35.

⁴ D. Božić-Bužančić, "Počeci zaštite spomenika i sabiranja umjetnina u Dalmaciji", *PPUD* 18, Split, 1970., str. 148.

⁵ I. Babić, "Prilog poznavanju povijesti grafičke dokumentacije salonitanskih spomenika", *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 8-9, Zagreb, 1982./1983., str. 78.

pomoćnik, kako bi jedan crtež ostao Garagninu, a drugi poslan vlastima u Beč. Crtež namijenjen Garagninu danas se čuva u Muzeju grada Trogira,⁶ kao i dio predmeta iz te zbirke. Neki od lapida nalaze se razmješteni po parku Garagnin-Fanfogna ili uzidani u njegov istočni ogradni zid, dok je dio spomenika zagubljen.

Nekoliko godina nakon Danilove izrade crteža, I. L. Garagnin poziva tada već istaknutog skupljača i prepisivača antičkih epigrafskih spomenika, kanonika Ivana Josipa Pavlovića Lučića (1755. - 1818.) da objavi natpise njegove zbirke. Pavlović je ukupno objavio četiri antikvarna djela u kojima je sakupio i interpretirao arheološke nalaze. Većinu natpisa Garagninove zbirke donosi 1811. godine u djelu *Marmora Traguriensia*. Iz tog djela podatke crpi Th. Mommsen za objavu u *CIL*-u,⁷ budući da je dio spomenika bio zagubljen već do sredine XIX. stoljeća.

Pavlovićevo djelo s Danilovim crtežima značajan je doprinos poznavanju djelomično ili potpuno zagubljenih spomenika iz Garagninove zbirke arheoloških predmeta. To vrijedi i za nadgrobnu stelu Sempronija Fortunata o kojoj je riječ u ovome radu, a čija analiza ne bi bila potpuna bez uvida u spomenute izvore.

Stela Sempronija Fortunata

Materijal: vapnenac

Dimenzije: visina 42 cm, širina 48 cm

Mjesto nalaza: Solin (?)

Mjesto čuvanja: uzidana u istočni zid parka Garagnin-Fanfogna, Trogir

Datacija: kraj II. - početak III. stoljeća

Bibliografija: I. J. Pavlović-Lučić, *Marmora Traguriensia*, Rhagusae, 1811., 39-40, br. IV.; *CIL* III, 2129.

Prijepis natpisa prema *CIL*-u (III, 2129):

D M

SEMPRONIO

FORTVNATO

MENSORI AEDI

5 FICIORVM NA

TIONE KAMPA

NVS DEF · ANN

XXVIII·M·IIII·D·XI

10 APPIA·VICTORIA

COIVGI·B · M · P

⁶ Prvi je crteže vezane za Garagninovu istraživačku kampanju u Saloni objavio I. Babić, "Prilog poznavanju povijesti grafičke dokumentacije salonitanskih spomenika", *Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske* 8-9, Zagreb, 1982./1983.; Idem, "Contribution à la connaissance de l'histoire de la documentation graphique des monuments archeologiques de Salone", *VAHD 77 (Disputationes Salonitanae)*, Split, 1984.

⁷ *Corpus Inscriptionum Latinarum*, vol. 3, Berlin, 1873. (ed. Th. Mommsen)

I. Danilo, I. J. Pavlović-Lučić i Th. Mommsen donose potpun prijepis natpisa koji se sastojao od jedanaest redaka. Međutim, njihovi prijepisi se razlikuju. Naime, Mommsen gornji dio natpisa (od prvog do šestog retka) donosi prema Pavlovićevu prijepisu objavljenom u *Marmora Traguriensia*, dok njegov donji dio (od šestog do jedanaestog retka) bilježi prema spomeniku kakav je zatekao u Garagninovu parku u Trogiru.

Na početku četvrtog retka, Danilo bilježi ligaturu NE, dok Pavlović-Lučić, a prema njemu i Mommsen, zapisuje slova ME, bez ligature. U istom retku Danilo početak riječi *aedificium* dijeli razmakom i distingvensom na dva dijela (*ae · di*), što nije zabilježeno kod druga dva prepisivača. Na kraju petog retka, Danilo ispušta slovo A, koje donose Pavlović-Lučić te Mommsen. U šestom retku Danilo i Pavlović-Lučić bilježe ligaturu NE, koju Mommsen ne prenosi. Prema Danilovu crtežu i prijepisu Pavlovića-Lučića, na spomeniku je u šestom i sedmom retku pisalo da je Fortunat po nacionalnosti *Kanpanus*, umjesto *Campanus*. Na tu pogrešku na natpisu upozorava i Pavlović-Lučić u svom tumačenju natpisa.⁸ On navodi da je osim zamjene slova K i C, u istoj riječi umjesto slova M uklesano slovo N, i stoga njegov prijepis natpisa glasi *Kanpanus*. Na isti način zapis donosi i Danilo. Kako je stela prelomljena upravo na tom dijelu, ne može se u potpunosti provjeriti njihov prijepis. Međutim, na dijelu spomenika koji je sačuvan, jasno se vidi da nije došlo do zamjene slova M i N. Samo Mommsen donosi ispravan prijepis natpisa na tom mjestu, ligaturu MP te njegov prijepis glasi *Kampanus*.

Prijepis sačuvanog dijela spomenika:

[---]MA
[---]DEF·ANN
XXVIII·M·III·D·XI
APPIA·VICTORIA
5 COIVGI B M P

Na očuvanom dijelu spomenika vidljivo je pet redaka isklesanih pravilnom kapitalom. Visina slova u prvom i drugom retku iznosi 3,5 cm, u trećem 3,2 te u četvrtom i petom po 2,8 cm. U drugom, trećem i četvrtom retku riječi su odvojene distingvensima u obliku trokuta (*triangulum distinguens*).

Osim toga, u trećem retku Danilo i Pavlović-Lučić ispuštaju hastu I iz broja IIII. U četvrtom retku Danilo ispušta posljednje slovo A, a u petom retku slovo B. Iako se na očuvanom, donjem dijelu natpisnog polja slova jasno vide, samo je Mommsenov prijepis u potpunosti istovjetan natpisu na spomeniku.

Čitanje natpisa:

D(is) M(anibus) / Sempronio / Fortunato / mensori aedificiorum n<a> / tione Kampa/nus def(uncto) ann(orurum) / XXVIII m(ensium) IIII d(ierum) XI / Appia Victoria¹ / co<n>iugi b(ene) m(erenti) p(osuit)

Spomenik Sempronija Fortunata (*Sempronius Fortunatus*) ugrađen je u istočni zid perivoja Garagnin-Fanfogna. Iako je sačuvan samo njegov donji dio, potpuni izgled stele

⁸ I. J. Pavlović-Lučić, *Marmora Traguriensia*, Rhagusae, 1811., str. 40.

Fragment stele Sempronija Fortunata u zidu perivoja Garagnin-Fanfogna u Trogiru

nacrtao je I. Danilo, zajedno sa 34 druga antička spomenika iz Garagninove zbirke.⁹ Na Fortunatovoj steli (označenoj brojem XXI kod Danila) već je tada zabilježena crta loma koja je podijelila spomenik na tri nejednaka dijela. Međutim, usporedbom sa sačuvanim dijelom spomenika, Danilo nije točno nacrtao vodoravni lom. Mommsen također bilježi oštećenje, no njegova naznaka loma na tom mjestu znatno je bliža stvarnom stanju. Poredbenom analizom i drugih nacrtanih spomenika s očuvanima, lako se uočavaju Danilovi propusti. To su zanemarivanje detalja dekoracije, nemarni prijepisi, visina i razmak između redaka te veličina slova koji često ne odgovaraju stanju na spomeniku¹⁰ pa je opravdana sumnja u njegov prikaz prijeloma i na ovoj steli.

Prema Danilovu prikazu, stela je bila pravokutnog oblika, koncipirana u dva dijela. U gornji, pravokutni dio spomenika, upisan je zabat uokviren jednostavnim, ravnim trakama unutar kojeg je stilizirana rozeta uokvirena palmetama koje se pružaju od središta prema rubovima zabata. U trokutnim poljima između zabata i pravokutnog završetka spomenika, na mjestu akroterija, stoje palmete. Zabat je postavljen na dva uska pilastra sa stiliziranim kapitelima i bazama, izrađenim u plitkom reljefu. Donji dio stupaca i njihove baze mogu se vidjeti na očuvanom dijelu spomenika, što potvrđuje Danilov likovni

⁹ Na crtežu dimenzija 73 x 48 cm I. Danilo je naslikao 35 predmeta i označio ih rimskim brojkama, od I do XXXVI (ara Tita Statilija označena je dvjema brojkama iako su prikazane dvije strane istog spomenika).

¹⁰ Usp. D. Maršić, "Bilješke uz dva nadgrobna spomenika u perivoju Garagnin-Fanfogna u Trogiru", *Tusculum* 3, Solin, 2010., str. 31-42.

prikaz. Između stupaca smješteno je natpisno polje koje je uokvireno i od stupaca odijeljeno jednostavnim, uskim žlijebom. Prema Danilovu crtežu, na obrubnoj traci između natpisnog polja i zabata, prikazan je stilizirani ornament poput arhitravne grede. Unutar titulusa je natpis isklesan kapitalom, ukrašen distinkcijama u obliku trokuta (*triangulum distinguens*). U njegovom podnožju prikazana je *ascia*¹¹ (lat. *ascia*, hrv. bradva) što je oznaka moralno-pravnog elementa (vlasničko pravo nad grobom), ali i simbola vezanog uz pogrebne rituale i religijske koncepcije o zagrobnom životu.¹²

Stele su najčešći oblici rimskih nadgrobnih spomenika, posebno rasprostranjenih u I. i u II. stoljeću, iako se sporadično koriste i poslije, paralelno s arama i sarkofazima. U rimskom svijetu, raspon oblika stela kreće se od monumentalnih i vrlo ukrašenih do iznimno skromnih, tek s ponekim ukrasom ili sasvim bez ukrasa. Upravo su ti spomenici najbrojniji produkt domaćih klesarskih radionica. U današnjem stanju istraživanja uspostavljena je generalna klasifikacija antičkih stela, te su one prema svojoj kompoziciji podijeljene na arhitektonske i nearhitektonske.¹³ U stručnoj literaturi više pozornosti se posvetilo monumentalnim arhitektonskim stelama, u odnosu na znatno brojnije nearhitektonske anikonične stele s jednostavnom dekoracijom. Takvim nadgrobnim spomenicima, uglavnom izrađenima od domaćih materijala u prvim stoljećima Carstva, nekropole obiluju s obzirom da se na njima, kao i na velikim stelama, moglo prikazati sve potrebne sepulkralne elemente. One su uglavnom koncipirane u dva dijela, natpis ili natpisno polje te krunište s krajnje reduciranim arhitektonskim elementima: u obliku pravokutnog završetka s upisanim zabatom i akroterijima ili samostojećim zabatom i akroterijima. Tom tipu pripada i većina stela Garagninove zbirke.

Zabat upisan u pravokutni završetak spomenika s upisanim akroterijima na spomeniku Sempronija Fortunata, predstavlja tipične odlike manjih salonitanskih stela II. i III. stoljeća poslije Krista.¹⁴ Međutim, ova stela bitno odstupa od ostalih poznatih stela koje su proizašle iz salonitanskih radionica, upravo po stilizirano prikazanoj arhitravnoj gredi i reljefnim pilastrima. Naime, do sada nije poznat niti jedan primjer male anikonične nadgrobnne stele, koncipirane na ovakav način, poput prave edikule ili naiskosa. Stoga se spomenik Sempronija Fortunata s isklesanim arhitektonskim elementima u plitkom reljefu teško može svrstati u ijednu od uobičajenih grupa nadgrobnih stela, arhitektonsku ili nearhitektonsku. Fortunatova stela sa svim prikazanim, ali ne do kraja razrađenim aritektonskim elementima, zapravo predstavlja derivat arhitektonske stele te bi se mogla definirati kao pseudoarhitektonska stela. Time se otvara mogućnost postojanja zasebne skupine nadgrobnih stela.¹⁵

Epigrafski elementi kojima se postavlja vremenski okvir nastanka stele poprilično su sigurni, ali nedovoljno precizni. Upotreba posvetne formule upućene Manima (*Dis*

¹¹ B. Gabričević, *Studije i članci o religijama i kultovima antičkog svijeta*, Split, 1987., str. 219 i 231: "Prema Wuillemier, od oko 1000 antičkih spomenika s prikazom ascije, 128 ih je iz Dalmacije, 65 iz Salone. Pri tome su najstariji datirani spomenici s prikazom ascije upravo iz Dalmacije".

¹² B. Gabričević, 1987., o.c., str. 229-230.

¹³ D. Maršić, "Nove aserijatske portretne stele", *Asseria 1*, Zadar, 2003., str. 165 i d. s recentnom literaturom.

¹⁴ D. Maršić 2010., o.c. str. 38; isti, *Portretne stele na obalnom području rimske provincije Dalmacije* (doktorska disertacija u rukopisu), Zadar, 2002., str. 61-62.

¹⁵ Zahvaljujem prof. dr. sc. D. Maršiću i prof. Ingi Vilogorac Brčić na nesebičnim savjetima i pomoći.

Manibus) jedan je od značajnih elemenata za datiranje natpisa. Naime, početak njezine upotrebe na području Dalmacije započinje s II. stoljećem, što vrijedi i za korištenje laudacijske formule *B(ene) M(erenti)* te ukrašavanje distingvensima.

Donju granicu datacije spomenika prema drugoj polovici ili kraju II. stoljeća pomiče izostanak *praenomena* kao dijela imenske formule. Naime, i Fortunato i njegova supruga Viktorija nose dvočlanu imensku formulu (*duo nomina*), sastavljenu od gentilicija i kognomena, tipičnu za kraj II. pa sve do početka IV. stoljeća. Fortunatov gentilicij, *Sempronius* uobičajen je u Dalmaciji među italskim doseljenicima u kasnom carskom razdoblju,¹⁶ kao i njegov kognomen *Fortunatus*.¹⁷ Apija Viktorija (*Appia Victoria*), Fortunatova supruga, koja mu podiže spomenik, nosi uobičajeni italski gentilicij koji se rijetko koristi u Dalmaciji¹⁸ pa se može pretpostaviti da je i sama porijeklom s Apeninskog poluotoka. Njezin kognomen *Victoria*, također je veoma rijedak u Dalmaciji.¹⁹

Natpis donosi podatak da je Fortunato živio 28 godina, 3 mjeseca i 11 dana, da je rodom iz Kampanije te da je bio menzor, i to mjeritelj građevina (lat. *ensor aedificiorum*). Na području čitave rimske provincije Dalmacije spominju se samo još dva menzora, *C. Iulius Aprilis mentor*²⁰ i *Saturnino Aug. n. vern(ae) mentor*,²¹ obojica iz Salone. Oni su vjerojatno bili u službi carskog provincijalnog tabularija.²² U carsko doba izvori razlikuju profesiju mjeritelja građevina (*ensor aedificiorum*) od arhitekta (*architectus*).²³ Tim su se zanimanjima podjednako bavili, za to obrazovani i obučeni, peregrini, robovi i Rimljani.²⁴ Službe menzora u Rimu bile su veoma brojne te se prema užoj specijalizaciji udružuju u kolegije (*collegia*).²⁵ Po uzoru na glavni grad, u većim mjestima, a poglavito centrima rimskih provincija, različiti obrtnici se također udružuju u profesionalne kolegije. Kako pisani izvori donose jako malo podataka o takvim udruženjima u rimskoj provinciji Dalmaciji, podatke o brojnosti i organizaciji pripadnika svih zanimanja, pa tako i graditeljskog, saznajemo primarno putem natpisa. U Dalmaciji su zabilježeni kolegiji *centonariorum*, *fabrum*, *fabrum et centonariorum*, *dendrophorum*, *fabrum Veneris*, *farbum tignuariorum*, *iuventutis lapidariorum*, *lapidariorum saccariorum*.²⁶ Osim spomenutih, u Dalmaciji su, kao i u cijelom Rimskom Carstvu, bez sumnje postojali i drugi kolegiji (*collegia*) profesionalnih udruženja. Iako ne možemo sa sigurnošću potvrditi da je postojao i kolegij menzora, poput spomenutih u Rimu, izvjesno je da su osobe tog zanimanja prisutne i u Saloni.

¹⁶ G. Alföldy, *Die Personennamen in der römischen Provinz Dalmatia*, Heidelberg, 1969., str. 119.

¹⁷ G. Alföldy 1969., o.c. str. 206.

¹⁸ Ovo je jedini zabilježeni slučaj prema: G. Alföldy, 1969., o. c., str. 60.

¹⁹ G. Alföldy, 1969., o. c., str. 327.

²⁰ CIL III 2124.

²¹ CIL III 2128.

²² M. Suić, *Antički grad na istočnom Jadranu*, Zagreb, 2003., str. 162.

²³ M. L. Clark, "The architects in Greece and Rome", *Architectural History* 6, 1963., str. 12.

²⁴ M. Šarac, "Artes liberales", *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci* 31, Rijeka, 2010., str. 498.

²⁵ Najbrojniji su upravo *mentores aedificiorum*. Ramsay MacMullen, "Roman Imperial Building in the Provinces", *Harvard Studies in Classical Philology* 64, Harvard, 1959., str. 230.

²⁶ Usp. Grga Novak, "Pogled na prilike radnih slojeva u rimskoj provinciji Dalmaciji", *Historijski zbornik* I, 1948., str. 129-152.

Za svako zanimanje bila je potrebna određena, strogo regulirana naobrazba. Ciceron u krug *atres liberales* ubraja i djelatnost menzora i arhitekata (*ensor aedificiorum, architectus*), vjerojatno "iz razloga što arhitektura nije shvaćana samo kao znanost nego i kao umjetnost za čije je obavljanje trebala široka i svestrana naobrazba."²⁷ O kompleksnosti znanja i obrazovanja koje graditelji moraju posjedovati, piše i Vitruvije.²⁸ Stoga menzori, kao i drugi obrtnici, ispočetka u provincije dolaze zajedno s pripadajućim legijama za koje obavljaju dužnosti koje nisu vezane za vojnu službu - podizanje logora, izgradnju mostova i cesta, bedema i kula, premjeravanje zemljišta novoosvojenih područja, itd.²⁹ Veoma često i ostaju u tim provincijama zbog potrebe za njihovim znanjima prilikom planiranja i uređenja prostora te raznih građevinskih djelatnosti. Dodjeljivanje carskih privilegija menzorima i arhitektima svjedoči o ugledu koji su uživali u rimskom društvu.³⁰

---

²⁷ M. Šarac, 2010., o.c., str. 498.

²⁸ Usp. *Vitruvijevih deset knjiga o arhitekturi*, preveo M. Lopac, Sarajevo, 1951.

²⁹ Ramsay MacMullen, o.c., str. 235.

³⁰ P. A. Brunt, "Free Labour and Public Works at Rome", *The Journal of Roman Studies* 70, Cambridge, 1980., str. 82-83; M. L. Clark, o.c., 1963., str. 9-10.

THE STELE OF *MENSOR SEMPRONIUS FORTUNATUS* FROM THE GARAGNIN-FANFOGNA GARDEN IN TROGIR

S u m m a r y

At the beginning of the 19th century, state governments from all over Europe began to collect data about ancient sites and monuments. In Dalmatia, special attention was paid to Salona. This is confirmed by the appointment of I. L. Garagnin as the chief supervisor for ancient monuments and artistic objects, and his involvement in the first research campaigns. The monuments that were discovered in those campaigns, as well as those Garagnin had from before, were painted by I. Danilo in 1805, while the inscriptions from the monuments were published in 1811 by I. J. Pavlović-Lučić in his work *Marmora Traguriensia*. Since some of those monuments are misplaced, the afore mentioned works are the only sources for them, and are therefore, despite all their shortcomings, valuable for knowing those up until now misplaced monuments, or as is the case with the stele of *mentor Sempronius Fortunatus*, for the reconstruction of the look of the whole monument. Basing his work upon architectural models, the stonecutter tried to replicate all the architectural elements on a small grave stele, and by doing that he created a unique example within this group of grave monuments. By creating a derivative between architectural and non-architectural stelae, the master stonecutter opened the possibility for the existence of a new group of pseudo-architectural stelae.

Key words: Ivan Luka Garagnin; Ivan Danilo; Ivan Josip Pavlović-Lučić; Salona; *mentor aedificorum*; *ascia*; pseudo-architectural stele